

Palotai Dániel – Virág Barnabás

Hogyan érhető el a sikeres gazdasági felzárkózás

Néhány szó az MNB Versenyképesség és növekedés című könyvéről

Magyarország a rendszerváltáskor a gazdasági felemelkedés és teljes felzárkózás reményével lépett be a demokratikus országok sorába. Ma már megállapíthatjuk, hogy ezt a célját az azóta eltelt 25 évben nem tudta teljesíteni. Az elmúlt években sikerült a gazdaság finanszírozási helyzetét stabilizálni és megfelelő gazdasági növekedést elérni, de annak érdekében, hogy a növekedés hosszú távon is biztosítsa a sikeres felzárkózást, további tartalékok mozgósítása is szükséges. Újra kell gondolni, hogy Magyarország miként lehet képes a tartós növekedést és a gazdasági felzárkózást elérni. A Magyar Nemzeti Bank szakértői által készített Versenyképesség és növekedés című könyv e gondolkodáshoz kíván hozzájárulni azáltal, hogy feltárja a sikeres gazdasági felzárkózást mutató ország gazdaságpolitikájának néhány kulcselemét, elemzi a jelenlegi magyar gazdasági helyzetet a hosszú távú gazdasági növekedési potenciál szempontjából, és ajánlásokat fogalmaz meg, hogy e növekedési képesség miként javítható. A javaslatok érintik a versenyképesség szempontjából fontos területeket úgy, mint a munkaerőpiacot, az adórendszert, az állam működését, a humán tőkét, az innovációs kapacitásokat, a bankrendszert és az EU-támogatások felhasználását is. Mindezeknek a legtöbb esetben költségvetési vonzatuk is van, ezért gyakorlati végrehajtásuk során a költségvetési egyensúlyra is mindenkor figyelemmel kell lenni. A cikk megjelenésének külön aktualitást ad, hogy a Magyar Közgazdasági Társaság Versenyképességi szakosztálya¹ megalakulása után – amelynek a könyvet készítő szerzők közül számosan alapító tagjai² – 2016. június 24-én tartotta első Versenyképességi és Növekedési Fórumát.

Magyarország a rendszerváltás idején, abban a reményben kezdte meg teljes gazdasági és társadalmi átalakulását, hogy reális lehetősége és képessége van rá, hogy felzárkózzon a nyugat-európai életszínvonalhoz. 25 év távlatából már jól látszik, hogy ezek a törekvések nem voltak elegendőek ahhoz, hogy utolérjük a fejlett gazdaságokat. Ez idő alatt Magyarország gazdasági növekedése érdemben elmaradt régiós versenytársakétól, a fenntartható felzárkózási pályát pedig csak nagyon rövid ideig sikerült elérnie az országnak. Az európai uniós csatlakozás egyedülálló lehetőségét nem sikerült kihasználni, fejlettségi szintünk továbbra is a közepesen fejlett

---

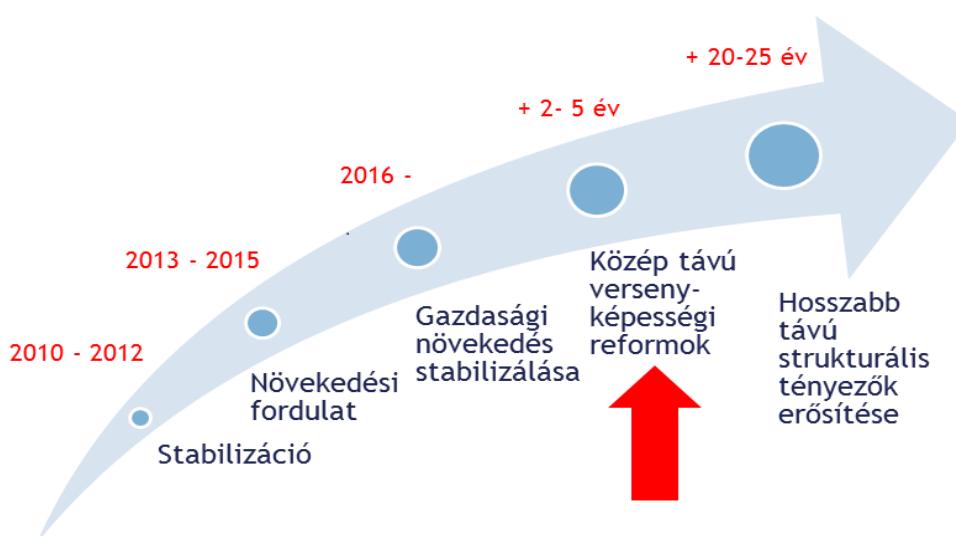
¹ www.mkt.hu

² www.mnb.hu

országokénak felel meg. A közepesen fejlett gazdaságokat oly gyakran csapdaként foglyul ejtő fejlődési tartományt még nem sikerült magunk mögött hagyni. A gazdasági válságot követően Magyarország növekedési szerkezetének újragondolására kényszerült, mind a strukturális tényezők, mind a finanszírozási oldalt illetően.

A *Versenyképesség és növekedés* című kötet célja a versenyképészen alapuló, fenntartható felzárkózáshoz szükséges stratégia sarokköveinek azonosítása. A Jegybanktörvény értelmében a Magyar Nemzeti Bank elsődleges célja, az árstabilitás elérése és fenntartása, ám ennek veszélyeztetése nélkül a Kormány gazdaságpolitikáját is támogatja, amely célt a tanulmánykötet előremutató megállapításai tölthetik be. A könyv egyrészt részletesen bemutatja a sikeresen felzárkózó országok gazdaságpolitikai tapasztalatait, másrészt részletes pillanatképet ad az aktuális hazai helyzetről. Ezen eredmények ismeretében végül olyan javaslatok kerülnek megfogalmazásra, amelyek különböző területeken a magyar versenyképesség és gazdaság hosszabb távú növekedését élénkíthetik.

1. ábra: Közép- és hosszú távú tervezési folyamat

Forrás: Versenyképesség és növekedés

A gazdasági növekedés és a versenyképesség a közgazdaságtan egyik legtöbbet elemzett területei, amelyek alakulása közvetlenül befolyásolja az egyének és a társadalom egészségének jólétét. Egy ország tartós növekedése és felzárkózása biztosíthatja az oktatás, az egészségügy, az infrastruktúra fejlesztéséhez szükséges forrásokat, csökkentheti a szegénységet, és emelheti általánosan a társadalmi jólétet, míg ezek hiánya jelentős instabilitással járhat.

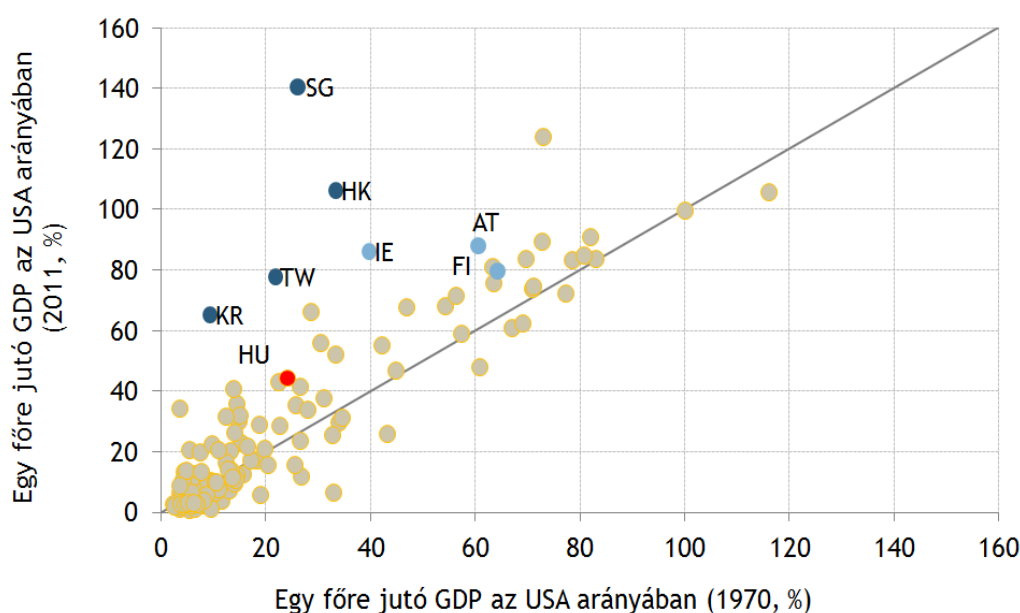
Különösen aktuális ez a kérdés ma, amikor az elhúzódó globális válságot követően számos országban még nem látszik, hogy hogyan lehetséges a gazdaságokat újból egy dinamikusabb hosszú távú növekedési pályára állítani. A legtöbb országban több mint hét évvel a gazdasági válság kirobbanása után még mindig egyértelműen rosszabbak a növekedési kilátások, mint azt megelőzően voltak. Sőt számos nemzetgazdaság kibocsátási szintje még jelenleg sem éri el a közel egy évtizeddel ezelőtti szintet. A fejlett országok, különösen Európa lassú gazdasági kilábalása magas, gyakran kétszámjegyű munkanélküliséget okozott, ami az alacsony infláció és lassú növekedési adatok tükrében, egy hosszan elhúzódó stagnálás képét vetíti előre.

Magyarországon további aktualitást ad a vizsgált kérdésnek, hogy az elmúlt években sikerült kialakítani a gazdasági növekedésnek és a pénzügyi egyensúlynak egy olyan kombinációját, ami korábban nem jellemezte a gazdaságunkat. Ugyanakkor kihívásként még előttünk áll, hogy ezt a lehetőséget sikeres hosszú távú felzárkózásra váltsuk. 2010-et követően a költségvetési hiány csökkentését megcélzó intézkedések és a Széll Kálmán Tervnek köszönhetően a gazdaság finanszírozási helyzete stabilizálódott, jelentősen csökkentve az ország sérülékenységét. 2013 óta az egyensúlyi mutatókon túl a reálgazdasági mutatókban is érdemi javulás érzékelhető. Ahhoz azonban, hogy a növekedés hosszú távon sikeres felzárkózást biztosítson, újabb reformlépésekre és a növekedési tartalékok mozgósítására van szükség. A legutóbbi globális válság fontos tanulsága, hogy egy sikeres növekedésélénkítő programnak közel azonos hangsúlyokkal kell fókuszálni az aggregált kereslet rövid távú stabilizálására, illetve a gazdaság kínálati kapacitásait javító strukturális reformok végrehajtására.

Mit mutatnak a nemzetközi tapasztalatok?

Számos ország volt képes rövid ideig tartó gyors gazdasági növekedésre, azonban több évtizeden át tartó dinamikus fejlődést csupán néhány ország tudott felmutatni. A kevésbé fejlett országoknak csak akkor sikerülhet a felzárkózási folyamat, ha átgondolt, következetes és proaktív gazdaságpolitikát folytatnak, stabil intézményi háttér mellett. A sikeresen felzárkózó országok közül Dél-Korea, Írország és Finnország tapasztalatait, illetve a régió legsikeresebb állama, Ausztria tapasztalatait több oldalról nézve is elemzi a könyv.

2. ábra: Egy főre jutó GDP változása 1970 és 2011 között

Forrás: Penn World Table 8.1

Az összehasonlító elemzések egyik legfontosabb következtetése, hogy a sikeres felzárkózás irányába nincsen királyi út. Azaz nincsen a tartós növekedésnek és gazdasági felzárkózásnak általános receptje. A sikeresen felzárkózó országok között jelentős különbségek vannak. Eltérő természeti adottságokkal, intézményrendszerrel és politikai berendezkedéssel rendelkeznek. A felzárkózás évtizedeiben valamennyien az adottságaiknak megfelelő, olykor egymástól számos dimenzióban eltérő gazdaságpolitikát valósítottak meg. Egyetlen ország sem spórolhatja meg, hogy kidolgozza saját, adottságainak leginkább megfelelő felzárkózási stratégiáját.

A különbségek ellenére is megfigyelhetők azonban olyan közös vonások, amelyekben a sikeres felzárkózás néhány kulcseleme azonosítható. Ezen elemek a stabilitás, jelentős beruházások a humán és a fizikai tőkébe, folyamatos fejlődés innovációk révén, és mindezek háttérében egy, a gazdasági növekedés érdekében aktív, pragmatikusan gondolkodó, stabil háttérrel biztosító, hatékony, jól működő állam áll.

- 1) **A gazdaságpolitika (kölségvetési, monetáris politikai és felügyeleti oldalról egyaránt) egyik legalapvetőbb hozzájárulása a versenyképességhez a hosszú távú stabilitás biztosítása lehet.** Egyrészt a gazdaság ciklikus ingadozásának simítása révén, másrészt azért, hogy önmaga ne legyen ezen ciklusok vagy válságok forrása. Empirikus eredmények szerint a kibocsátás volatilitása erőteljesen függ a pénzügyi rendszer és a finanszírozási modell stabilitásától. A

stabilitás egyrészt feltétele, másrészt középtávon forrása a fenntartható növekedésnek.

- 2) **A gazdasági versenyképesség kulcstényezője a humán tőkeállomány minősége és mennyisége.** Korunkban a sikeres gazdasági felzárkózás a gazdaságok értékteremtő-képességének a függvénye. Jelenleg a hazai vállalkozások, különösen a KKV-k, az értékelési láncok alacsonyabb hozzáadott-értékkel jellemezhető szintjein vannak jelen. Ahhoz, hogy a vállalkozások egyre nagyobb arányban az innovatívabb, nagyobb hozzáadott értékkel jellemezhető szegmensbe is el tudjanak mozdulni jól képzett és kreatív munkaerőre van szükség. A humán tőke minőségi jellemzői az oktatási rendszer és az egészségügyi ellátórendszer teljesítményének átfogó növelésével javíthatóak. A felzárkózó országok jellemzően jelentős összeget fordítottak az oktatás színvonalának emelésére. A munkaerő hatékonyságát a képzettség mellett alapvetően befolyásolja a munkaerő általános egészségügyi állapota. Jóllehet egy magas színvonalú és hatékony egészségügyi rendszer kiépítése még a fejlett országok esetében is komoly kihívást jelent.
- 3) **A sikeres felzárkózáshoz elengedhetetlen a kellően magas tőkefelhalmozás és különösen annak megfelelő szerkezeti összetétele.** Ebben egyes területeken az állam közvetlenül is jelentős szerepet vállalhat. A produktív magánberuházások minőségét azonban elsősorban a vállalati döntések határozzák meg. Az állami szabályozás és ösztönzők ez esetben is elősegíthetik, hogy célzottan olyan beruházások valósuljanak meg, amelyek hosszabb távon is emelik a gazdaság kibocsátását.
- 4) **A finanszírozást illetően kedvezőbb, ha a beruházások nagyobb arányban belső forrásokból kerülnek megvalósításra, nem pedig a külső adósság növekedése révén.** Amint azt a legutóbbi világgazdasági válság is bizonyította, a külső – különösen adósság típusú – finanszírozásra való túlzott ráutaltság sebezhetővé teszi a gazdaságot, hosszú távon megkérdőjelezve a felzárkózás fenntarthatóságát. **A felzárkózás során szükséges finanszírozási igény biztosításában, illetve az elérhető források megfelelő allokációjában meghatározó szerepe van a hatékonyan működő pénzügyi szektornak.**
- 5) **Az elmúlt évtizedekben az egyre szélesedő piacokon a verseny is éleződött, ahol csak a folyamatosan fejlődő, rugalmasan alkalmazkodó vállalatok képesek életben maradni.** A globalizáció, a világgazdaság nyitottá válása sok új lehetőség mellett új kihívások elé is állította a felzárkózó országokat. A szabad

tőkeáramlásnak és az emberek munkaerő-piaci mobilitásának köszönhetően az új technológiák egyre gyorsabban terjednek, míg az országok egyre specializáltabb termelési tevékenységet mutatnak. **A gazdaságok erős innovációs és technológia-adaptációs képessége fontos elem a globális versenyben való sikeres részvételhez.**

A hazai helyzetkép

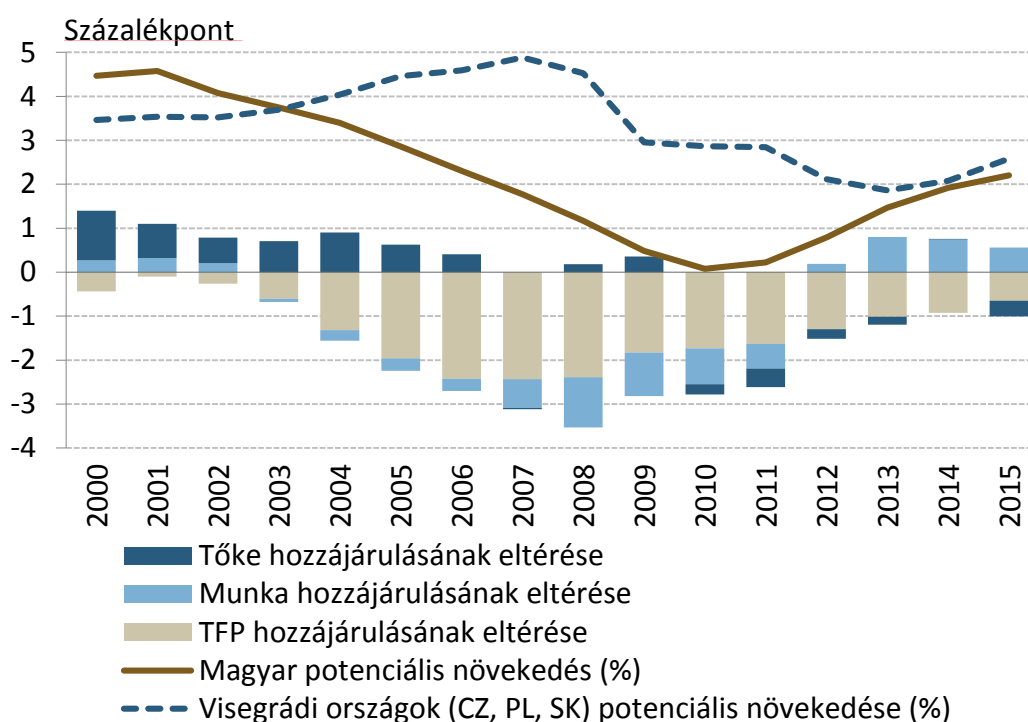
A gazdasági válságot követően számos változás következett be a hazánk által követett növekedési modellben. A makrogazdasági egyensúly megteremtésével, valamint egy új, fenntartható növekedési modell kialakításával új időszak kezdődött Magyarország számára. A folyó fizetési mérleg nemzetközi szinten is kiemelkedően javult, ami elősegítette a (nettó) külső adósság csökkenését. A fiskális politika tartósan fegyelmezetté vált, miközben az adórendszerben a jövedelmeket terhelő adók irányából a fogyasztási típusú adózás irányába tett hangsúlyos elmozdulásban figyelhető meg.

Magyarország potenciális növekedési üteme 2010 óta élénkül, azonban némileg még jelenleg is elmarad a visegrádi országok átlagától. A munka- és a tőketényezőből adódó lemaradásunkat az elmúlt években érdemben sikerült csökkenteni, azonban a termelékenység terén változatlanul lemaradás mutatkozik. Alapvetően az egy főre jutó termelékenység növekedésének útjában álló akadályok feloldását, a versenyképesség javítását célozzák a könyv második részében megfogalmazott javaslatok. Az elmúlt években megfigyelt dinamikusabb növekedés hosszabb távú fennmaradása érdekében a gazdaságpolitikának számos további kihívással kell szembenéznie és ezekre reagálnia.

- 1) Évtizedeken belül nagy kihívást jelenthet a demográfiai folyamatok alakulása.** Az elmúlt években meghozott munkaerő-piaci intézkedések következtében számottevően emelkedett az aktivitási ráta, nemzetközi összehasonlításban azonban továbbra is alacsonynak tekinthető, így a munkakínálat fókuszált bővítését továbbra is prioritásként kell kezelni.
- 2) A munkaerőpiacon illeszkedési problémák is megjelentek.** A technológia fejlődésével a munkaerőpiac keresleti oldala is a magasabb képzettséget igénylő munkahelyek irányába mozdulhat el. A munkaerőpiacon aktívan megjelenők képzettségének javításában az oktatási és képzési rendszer fejlesztésének van kiemelkedő szerepe, amely során az alapképességektől a szakképzésen át a felsőfokú oktatást átfogóan érdemes kezelni. Emellett a munkaerőpiac rugalmasságának növelése és a mobilitás erősítése is élénkítheti a foglalkoztatást.

3) **Gazdaságunkat erős dualitás jellemzi.** A kis - és középvállalkozások egy főre jutó termelékenysége messze elmarad a nagy vállalatokétól. A beszállítói hálózatok és az exportképesség erősödésében is korlátot jelent a hazai kis- és középvállalkozások alacsony átlagos mérete és tőke-ellátottsága, alacsony innovációs kapacitása és a modern menedzsment ismeretek hiánya.

3. ábra: A potenciális növekedési ütem eltérése a visegrádi országok átlagától az Európai Bizottság becslése szerint

Forrás: Európai Bizottság, MNB számítás

Javaslatok versenyképességi reformokra

A versenyképesség javítására olyan reform javaslatokat tartalmaz a könyv, amelyek segíthetnek felszabadítani a meglévő erőforrásokat és részét képezhetik egy új, a versenyképességre fókuszáló strukturális reformprogramnak. A javaslatok érintik a munkaerőpiacot, az adórendszert, az állam működését, a humán tőkét, az innovációs kapacitást, a bankrendszert és az EU-támogatások felhasználását.

A válság kitörése óta számos, a foglalkoztatást érintő intézkedés született, amelyek eredményeként jelentősen emelkedett a foglalkoztatás és csökkent a munkanélküliség, de ennek ellenére a hazai aktivitási ráta nemzetközi összehasonlításban még mindig alacsony. **A foglalkoztatás bővítéséhez hozzájárulhat, ha a költségvetési**

mozgástér függvényében a munkát terhelő adókat tovább csökkentik. Célzottan javítható lenne az alacsony foglalkoztatású csoportok helyzete a Munkahelyvédelmi Akció kedvezményének kibővítésével a munkavállalói járulékra. Ezáltal ugyanakkora bruttó jövedelem magasabb nettó bért jelentene, ami növelné a munkakínálatot az alacsony foglalkoztatású csoportok esetén. Míg a jelenlegi szabály a munkáltató oldalán nyújt ösztönzést, az új javaslat a munkavállalókat ösztönözné nagyobb mértékben. Emellett érdemes lehet erősíteni a jelenlegi szabályok hatásosságát is, például az igénybe vehető célzott munkáltatói járulékkedvezmények felső korlátjának emelésével, legalább a minimálbér összegéig. A közmunkából a nyílt munkaerőpiacra való átlépést segítené egyrészt a képzések erősítése, másrészt a magánszektorbeli foglalkoztatás anyagi támogatása. Ennek egyik eszköze lehet, hogy ha egy munkáltató közfoglalkoztatottat alkalmaz, akkor az állam meghatározott időre (például egy évre) tovább fizeti az eredeti bérét, amelyet a munkáltató egészít ki a minimálbérig. Magyarországnak továbbá nagy a lemaradása az EU-hoz képest az atipikus foglalkoztatási formák (pl. részmunkaidő) alkalmazásában. Az e területen való felzárkózás szintén segíthet egyes – munkaerő-piaci szempontból – inaktív személyek vagy csoportok foglalkoztatottá válásában.

A rejtett gazdaság visszaszorítása a költségvetési bevételek növelésén túl a versenytorzító hatások csökkentéséhez is hozzájárulhat. Ennek érdekében javasolható a jövedelemnyereség-minimum emelése a társasági adón belül. Ennek lényege, hogy amennyiben a társaság adóalapja nem ér el egy minimum szintet, akkor választhat, hogy megfizeti a társasági adót a jövedelemnyereség-minimum után, vagy alaposabb adóhatósági vizsgálatot vállal. Célszerű lenne továbbá az elektronikus fizetési módok ösztönzése (amint az a 2017. évi költségvetési törvényben célként meg is jelenik). Az ingatlan bérbeadásra jelenleg rakódó adóterhek racionalizálása is hozzájárulhat az adóelkerülés csökkentéséhez. A jelenlegi szabályozás szerint évi 1 millió forint jövedelemig 16 százalékos személyi jövedelemadó terheli ezt a tevékenységet, míg afelett 14 százalék egészségügyi hozzájárulás is hozzáadódik a teljes összeghez. Ennek következménye az az ellentmondásos helyzet, hogy az 1 millió forint esetén realizált nettó jövedelem (840 ezer forint) 1,2 millió forintnál érhető el újra.

Szintén van még tér az állami működés versenyképességének fejlesztésében, a hatékonyabb szabályozói környezet kialakításában. A vállalatok adminisztrációs terheit csökkentené (és a költségvetés évközi tervezhetőségét javítaná) az adóelőlegkiesztés eltörlése. Ez esetben a vállalatoknak nem lenne szükséges december 20-ig megbecsülni és befizetni az adóévi várható fizetendő adót, hanem az adófizetésre

csak a végleges beszámolót követően, a következő év májusában kerülne sor. A társasági adót illetően nagyobb fokú reformot jelentene a „pénzforgalmi” adózás bevezetése, ami azáltal ösztönözné a beruházásokat, hogy azok már a kiadás évében csökkenének az adóalapot. A jelenlegi szabályozás szerint a beruházás nem, hanem csak az amortizáció elszámolása csökkenti az adóalapot, a tényleges beruházáshoz képest évekkel később. Az adórendszer mellett az állami szolgáltatások hatékonysága és minősége is fejleszthető. A nemzetközi statisztikák szerint a magyar állam többet költ saját magára, és több embert foglalkoztat a közigazgatásban, mint az uniós államok többsége. Javasoljuk továbbá a bérezés hatékonyabbá tételét, az e-governance kiterjesztését, valamint a teljesítmény és elégedettség megfelelő mérését.

Részben szabályozói eszközökkel, részben közvetlen állami kiadásokkal növelni kellene a K+F kiadások mértékét, amelyek a GDP 1,5 százalékát sem érik el Magyarországon (az EU-átlag 2 százalék). Ennek egy eszköze lehet a kutatók és fejlesztők szociális hozzájárulási adóban elérhető kedvezményének kiterjesztése a vállalati szektorban kutatóhelyeken alkalmazott egyetemi végzettségű kutatókra is.

Nemzetközi tapasztalatok alapján a hosszú távú felzárkózás egyik kulcseleme a humán tőke fejlesztése. E területen kimagasló az állam szerepe, különösen az oktatás és egészségügy tekintetében. Az egészségügyben szükséges az ellátórendszer rendelkezésére álló források bővülése, amelynek elsődleges módja lehet a magánforrások aktívabb bevonása. Az oktatási rendszert illetően a lehetséges változtatások kiterjedhetnek a források bővítésére, a nyelvtudás előtérbe helyezésére, a felsőfokú oktatásban a műszaki és természettudományos végzettségű hallgatók arányának növelésére.

4. ábra: Gazdaságpolitika hatása a versenyképességre

Forrás: Versenyképesség és növekedés alapján saját szerkesztés

A nemzetgazdaság számára elérhető források hozzáférhetőségét, összegét és hatékonyságát az uniós támogatásokkal kapcsolatban a bankrendszer egészében javítani szükséges. Az Európai Unió által nyújtott támogatásokkal kapcsolatban fontosnak látjuk, hogy a támogatások korábbi, 16 százalékos körüli hányadánál számottevően nagyobb részt, a támogatások legalább felét gazdaságfejlesztésre fordítsa Magyarország, így üdvözljük a kormányzat ilyen jellegű célkitűzését. A gazdaság versenyképességének javulásához és a felzárkózáshoz elengedhetetlen a jól működő pénzügyi közvetítő rendszer. Ebből adódóan fontos, hogy a bankrendszer is versenyképes legyen, hiszen a bankok látják el a gazdaságot a beruházásokhoz és a működéshez szükséges hitelekkel. A Magyar Nemzeti Bank minden lehetséges hozzájárulást megad, hogy a bankrendszer biztosítsa a növekedést támogató vállalati hitelállományt, és ezen belül a KKV-hitelállomány bővülésének 5-10 százalékos szintjét. További kihívást jelent a bankrendszer jövedelmezőségének helyzete, ahol a javulás szintén a középtávú fenntartható növekedés alapfeltétele.

A könyvben szereplő intézkedések bevezetésekor a költségvetési hatásai miatt a rövid távú egyensúlyt is figyelembe kell venni. A kormány feladata annak felmérése, hogy a javasolt intézkedések közül melyeket kívánja végrehajtani, lehetőségei és preferenciái függvényében. A sikeres reformok további mozgásteret biztosíthatnak újabb reformok bevezetésére, tehát fontos az intézkedéseket megfelelően időzíteni. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a reformok sikerességét elősegíti, ha azokkal kapcsolatban széles társadalmi egyetértés van. Ennek érdekében célszerű egy olyan fórum vagy intézmény létrehozása, amely bevonja valamennyi érintettet:

a kormányt, a jegybankot, a vállalkozásokat, a bankrendszert, valamint a tudományos élet és a civil szféra szakértőit is.

„Szerkesztett formában megjelent az Origo.hu oldalon 2016. július 19-én.”